

درسایه سارصلح

محمد حسن مکارم

باید برای برقراری صلح بین مسلمانان، با سرعت و بدون فوت وقت اقدام کرد. این معنا از حرف فاء در "فاصلحو" درک می‌شود. اگر یکی از طرفین دعوا یاغی‌گری کرد، همه‌ی اُمت اسلامی باید سریعاً بر ضد او بسیج شوند که از فعل امر "فقاتلوا" فهمیده می‌شود. ضمناً از حرف فاء اول این فعل معلوم می‌شود که در سرکوب یاغی نباید مسامحه کرد. هدف از این قیام، انقیاد و گردن نهادن به حکم خداست (حتی تَفَىءِ الی امر الله)، و نباید این هدف مقدس با ملاحظات حزبی، قومی، شخصی، خودنمایی و یا گرفتن زهر چشم از دیگران، آلوده و ناخالص شود. در مرحله‌ی درگیری که متجاوز معلوم نیست، باید نخستین تلاش برای خاموش کردن درگیری و ایجاد صلح باشد (فاصلحو)، اما در مرحله‌ی بعد متجاوز شناخته شد، ایجاد صلح باید در دفاع از مظلوم و گرفتن حق از ظالم باشد و خسارات و غرامت جنگ را باید از ظالم گرفت (بالعدل). جایی که طوفان غرایز و غضب و فتنه است، سفارش‌های پی‌درپی لازم است؛ کما این که در این جا کلمات بالعدل، اقسطوا و مقسطین پی‌پی آمده‌اند. جایی که موضوع تحمل مشکلات و مصائب در کار است، از اهرم "محبت" باید بهره گرفت، کما این که می‌فرماید: ان الله یحب المقسطین. ساکت کردن طرفین نزاع، بدون استقرار عدالت بین آن‌ها مطلوب است و کارآمد نیست [تفسیر محسن قرائتی، ذیل آیه].

ب) برای رفع چنین مخاصماتی، به قدرت حکومتی نیاز است. بنابراین، اگر مسلمانان بخواهند احکام اجتماعی دین خدا و از جمله همین حکم را اجرا کنند، باید دنبال تصدی دولت و کسب قدرت بروند، طاغوت را سرنگون کنند و به استقرار نظامی الهی و اسلامی مبادرت ورزند. در غیر این صورت، باید تن به تعطیلی نیمی از احکام خدا بدهند و به قول بعضی از تفکرهای انحرافی، دست روی دست گذارند تا حضرت مهدی (عج) بیاید و امور را اصلاح کند و از خود در ایام غیبت سلب مسئولیت کند.

ج) در آیه‌ی شریفه، هدف از ارسال رسولان نیز قیام عادلانه‌ی مردم اعلام شده است (لِیَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ [حدید: ۲۵])؛ قیامت و رسیدگی به اعمال مردمان نیز بر مبنای حق و عدل است، به طوری که ذره‌ای از اعمال انسان‌ها ضایع و بی‌پاسخ نمی‌ماند و خداوند به عنوان حسابگر آن کافی است (کفی بنا حاسبین [انبیا: ۴۷]). مارا

تا کنون هشت آیه از سوره‌ی حجرات را مورد شرح و تفسیر قرار داده‌ایم و در این بخش دو آیه‌ی دیگر این سوره‌ی مبارکه را مروری کنیم:

وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا... (۹)

در شأن نزول آیه آمده است، دو قبیله‌ی معروف مدینه که مسلمان بودند، اختلاف پیدا کردند و با هم درگیر شدند. خداوند راه حل اختلاف بین دو دسته از مؤمنان را، طی چهار مرحله، به صورت زیر تشریح فرمود:

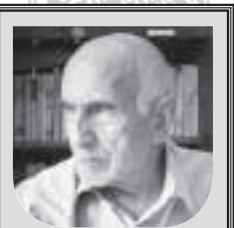
۱. وظیفه‌ی سایر مسلمین است که با درمیانی کنند و آنان را صلح دهند و نمی‌توانند بی‌تفاوت و تماشاگر باشند،
 ۲. اگر یکی از طرفین بر دیگری ستم کرد و حاضر به پیشنهاد صلح نشد، بر جامعه‌ی اسلامی است که با طایفه‌ی "یاغی" و طغیانگر پیکار کند، تا به فرمان خدا گردن نهد،
 ۳. اگر گروه ستمگر تسلیم حکم خدا شود و زمینه‌ی صلح فراهم گردد، در میسان آن دو، طبق اصول عدالت، صلح برقرار سازند.

۴. قسط و عدل را در رفع مخاصمه کاملاً رعایت کنند و از اعمال تبعیض بپرهیزند.

واژه‌ی "قسط" در عربی دو معنای متفاوت دارد؛ یکی به معنای "ظلم کردن است" (مثلاً گروه معاویه در جنگ صفین، قاسطین گویند) و دیگر به معنای عدل و ورزیدن است، به ویژه وقتی به باب افعال رود؛ مانند آیه‌ی مورد نظر که می‌فرماید: "أَقْسَطُوا أَنْ اللَّهُ یُحِبُّ الْمُقْسَطِینَ"؛ هم‌چنین در عبارت قرآنی "لِیَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ". اگر عمیق‌تر وارد شویم، عدل با قسط کمی تفاوت دارد و آن این که "قسط" در مقابل "تبعیض" است اما "عدل" در مقابل واژه‌ی ظلم به کار می‌رود [همان، اعراف: آیه‌ی ۲۹].

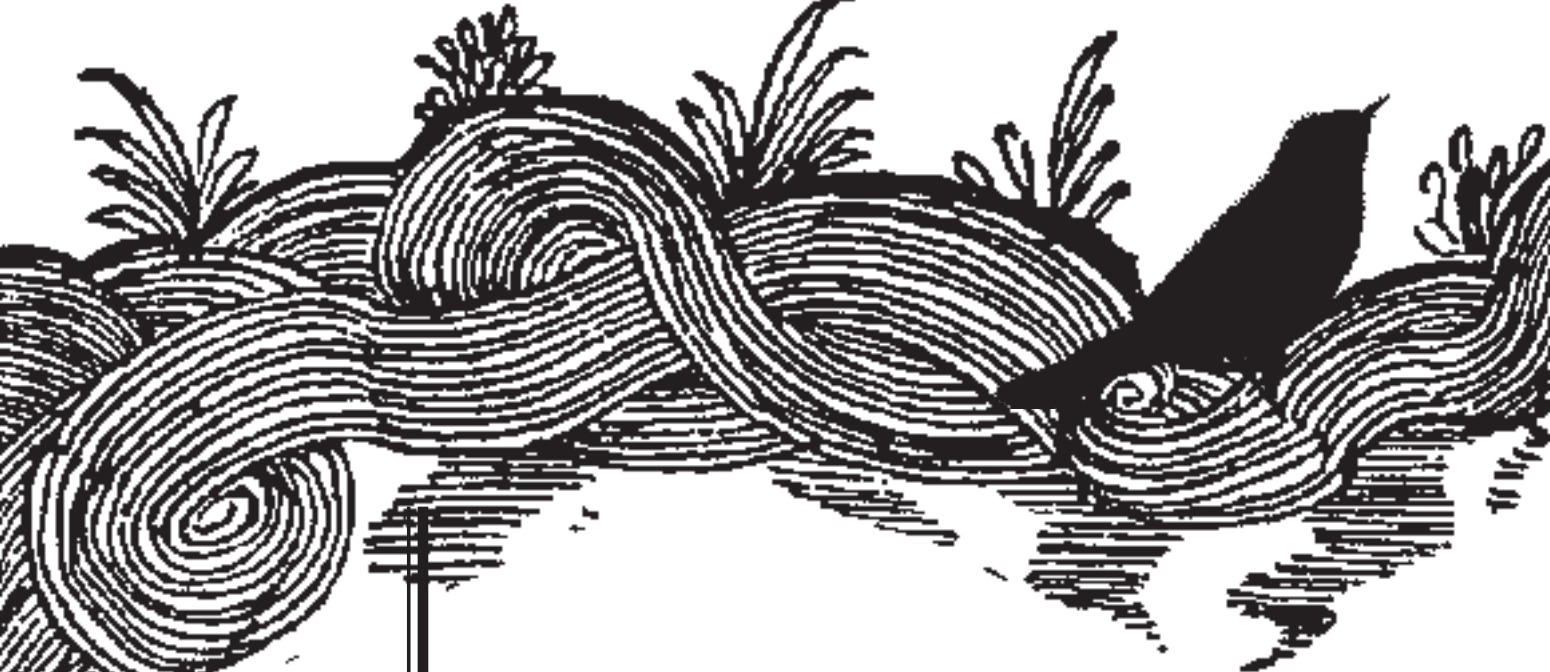
با غور در آیه‌ی نهم سوره‌ی حجرات و دقت در واژگان و مفاد آن، نتایج متعددی عاید خواننده می‌شود که اهم آن‌ها از این قرار است:

الف) ایمان مانع درگیری نیست، ولی نزاع بین مؤمنان موقت است، زیرا عبارت "اِن... اقْتَتَلُوا" حاکی از احتمال دعواست، نه دوام آن. جنگ پای همه را به میان می‌کشد، چرا که ابتدا صحبت از دو طایفه فرموده، سپس فعل جمع را به کار برده است (اقتتلوا).

حسین
خوش نویسان
(۱۳۱۳)

معلم، مدیر، مؤسس، تهران
 در کلیاتگان متولد شد. دیپلم ریاضی گرفت. در سال ۱۳۳۲ رتبه‌ی اول کنکور دانش سرای عالی و رتبه‌ی سوم دانشکده‌ی فنی را به دست آورد، ولی به دلیل علاقه به معلمی، تحصیل در دانش سرا را ترجیح داد و معلم شد. خوش‌نویسان پس از ۳۳ سال کار، به دلیل فعالیت انقلابی، با اجبار باز نشسته شد ولی پس از انقلاب به کار دعوت شد و مسئولیت‌هایی چون مدیریت دبیرستان البرز، همکاری با شهید رجایی، مدیریت آموزش و پرورش شمیرانات و مدیر کل آموزش و پرورش تهران را به عهده گرفت. علاوه بر آن، مدارس غیر انتفاعی عام‌المنفعه را تأسیس کرد و طرح اردوهای جهادی دانش‌آموزی را به منظور مدرسه‌سازی در مناطق محروم کشور، به اجرا آورد. امر مدرسه‌سازی و خانه‌سازی در مناطق محروم کشور فعالیت دارد. خوش نویسان هم‌اکنون مدیریت عالی مدارس عام‌المنفعه در تهران را که بر چهار ساختمان متمرکز است، به عهده دارد.

و تنها در سایه‌ی ایمان پدید می‌آید. مسائل سیاسی، اقتصادی، نژادی و امثال آن، هرگز نمی‌تواند چنین رابطه‌ای بین مردم ایجاد کند. در صدر اسلام، پیامبر (ص) با ۷۴۰ نفر در منطقه‌ی "نخيله" بودند که جبریل نازل شد و گفت: خداوند میان فرشتگان عقد برادری بسته است. حضرت میان اصحابش عقد اخوت بست و هر کس با دیگری که هم فکرش بود، برادر می‌شد: ابو بکر با عمر، عثمان با عبدالرحمن بن عوف، سلمان با ابوذر، طلحه با زبیر، مقداد با عمار و شخص پیامبر (ص) با علی (ع) برادر شدند. [بحار، ۳۳۸-۳۳۵]. به فرموده‌ی قرآن کریم، برادری نسبی روزی گسسته خواهد شد، اما برادری دینی حتی در قیامت پایدار است. مهم‌تر از گرفتن برادر، حفظ برادر است و در روایات سفارش شده است که اگر برادران از تو فاصله گرفتند، تو با آنان رفت‌وآمد داشته باش.

از نعمت‌های خداوند که در قرآن به آن تصریح شده، الفت میان دل‌های مسلمانان است (الف بین قلوبکم)؛ اصلاح ذات البین به منزله‌ی زکات آبروست. اسلام برای تحقق این امر مهم اجتماعی، بعضی احکام خود را نادیده گرفته است: برای مثال، دروغ که از گناهان کبیره است، اگر به هدف آشتی بین دو مؤمن به کار رود، گناهی ندارد. [بحار، ۲۶۹-۲۴۲]. نجوا و درگوشی سخن گفتن که از اعمال شیطان و موجب سوءظن است، اگر به منظور اصلاح دو نفر یا دو گروه و رفع کدورت بین آنها باشد، مجاز است [نساء، ۱۱۴]. با این که عمل به سوگند واجب و شکستن آن حرام است، اما اگر کسی سوگند یاد کند که دست به اصلاح و آشتی دادن میان دو نفر نزند، اسلام شکستن این سوگند را جایز می‌داند. [بقره، ۲۲۴]. با این که عمل کردن به وصیت واجب و ترک آن حرام است، اما اگر این کار در مواردی موجب فتنه و کدورت شود، می‌توان چنین وصیتی را کنار گذاشت. [بقره، ۱۸۲].

روایتی جامع از حضرت محمد (ص) داریم که طی آن حقوق سی‌گانه‌ی مؤمن نسبت به برادر مؤمن او برشمرده شده است: از جمله‌ی این حقوق عبارت است از: لغزش‌های برادر مؤمنش را ببخشد؛ اسرار او را پنهان دارد؛ دعوت او را بپذیرد؛ سوگندهایش را تصدیق کند؛ در یاری او بکوشد؛ به طوری که اگر مظلوم باشد، در گرفتن حق او را مساعدت کند، و اگر ظالم باشد، او را در ظلمش باز دارد؛ در بیماری از او عیادت کند؛ در برابر بدگویان از او دفاع کند؛ در حال مرگ، در تشییع او حاضر شود. آیا با این حال، هیچ مؤمنی، حتی در اقصا نقاط عالم، با بودن برادر دینی، احساس تنهایی و افسردگی می‌کند.

*مدیرس مراکز تربیت معلم و مرکز آموزش فرهنگیان استان فارس

عقیده بر آن است که در پایان همین دنیا و قبل از ورود به برزخ و قیامت نیز حکومت عادلانه به دست با کفایت مهدی دادگستر (عج) پایه‌ریزی می‌شود و بشر خسته از ظلم‌ها و تبعیض‌های قدرت‌های استکباری و دست‌نشانده، برای یک‌بار هم که شده است، طعم عدالت را می‌چشد.

گستره‌ی عدل در تفکر شیعی تا آن‌جاست که صفت عدالت الهی، مهم‌ترین صفت پس از توحید و یکتایی او طرح می‌شود و از اصول اعتقادی به حساب می‌آید. مضافاً این که جمعی از مناصب اجتماعی که مشروط به احراز عدالت برای متصدی آن است، مرجعیت دینی، ولایت فقیه، امام جمعه، امام جماعت، قاضی، شاه‌مسئول بیت المال و... همگی باید عادل باشند. علی (ع) به مأمور جمع‌آوری زکات سفارش می‌کند که اگر چند حیوان به عنوان زکات گرفته شود و قرار باشد بر آنها در طول مسیر سوار شوند، رعایت عدالت کنند و به تساوی از آنها باریکشند. [نهج‌البلاغه، نامه‌ی ۲۵].

"أَتَمَّا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةً فَاصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوِيكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ"

در آیه‌ی دهم سوره‌ی حجرات، به دنبال روش رفع مخاصمه و ایجاد صلح و مسالمت، سخن از اخوت و برادری است. دقت در واژه‌ها و عبارات به کار رفته، ما را به نتایج زیر رهنمون می‌شود:

۱. مؤمنان نسبت به یکدیگر برادرند؛ شبیه دو نفر که از یک پدر و مادر نشئت می‌گیرند و به خاطر ارتباطات ارثی و ژنتیکی، یار و غم‌خوار و دوست‌دار یکدیگرند؛ با این تفاوت که عامل یکدلی در آن‌جا وراثت است و در این‌جا "دیانت". نه فقط دو طرف اختلاف، به خاطر وجه مشترکی به نام ایمان، برادر یکدیگرند و بر سایر مؤمنان است که نزاع بین آن دو را فیصله دهند، بلکه سایر مؤمنان هم که برای رفع کدورت این دو پا در میانی می‌کنند، برادر یا برادران آن دو به حساب می‌آیند. گویی نزاع، نزاعی خانوادگی است و با این تلقی، از یک طرف عمیق نیست و قابل حل است و از سوی دیگر، سایر اعضای خانواده باید سریعاً برای رفع منازعه بین برادرانشان اقدام کنند (فاصلحوا بین اخویکم). معمولاً درگیری، عوارضی به دنبال دارد مثل قهر، سوءظن و حس انتقام از این رو، با کلمات اخوه، اخویکم، اتقوا و ترحمون، بر زخم‌هایی ناشی از جنگ مرهم گذاشته است. نزاع و درگیری موجب دور شدن از رحمت خدا می‌گردد و صلح و صفا مقدمه‌ی دریافت رحمت الهی است [تفسیر قرآنی، ذیل آیه‌ی ۹].

۲. رابطه‌ی اخوت، به معنای حقیقی آن، از ابتکارات اسلام است

حسین زیافروشان
(۱۳۱۰)

مدیر، معلم، مؤسس، اصفهان

تحصیلات او در رشته‌ی فیزیک است و در این رشته تدریس کرده است. وی در سال ۱۳۴۲ دبیرستان ملی کیهان را در اصفهان تأسیس کرد و خود مدیریت آن را به عهده گرفت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، از سوی فرهنگیان انتخاب و به عنوان مدیر کل پیشنهادی آموزش و پرورش استان به مرکز معرفی شد که ابلاغ او از سوی وزیر وقت وزارت صادر شد. ایشان اکنون در شوره‌های آموزش و پرورش استان، و شورای نظارت بر مدارس غیرانتفاعی فعال است و مدیریت دبیرستان شماره (۱) بنیاد فرهنگی امام محمد باقر (ع) را نیز به عهده دارد.